

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7173>

Number: 62 , p. 65-83, Winter I 2017

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

13.07.2017

15.12.2017

**VATANDAŞLIK ALGISI ÖLÇEĞİ'NİN FAKTÖR YAPISININ
İNCELENMESİ***
*AN EXAMINATION OF THE FACTOR STRUCTURE OF THE CITIZENSHIP
PERCEPTION SURVEY*

Dr. Enver Durualp

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9979-5506

Milli Eğitim Bakanlığı / Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Prof. Dr. İsmail Doğan

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6884-9201

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı

Öz

Araştırmada, sekizinci sınıfa devam eden öğrencilerin vatandaşlık algısını belirlemek amacıyla geliştirilen "Vatandaşlık Algısı Ölçeği" nin faktör yapısının ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için ölçek geliştirmeye yönelik çeşitli kaynaklar taranmış ve alandaki uzman kişilerle görüşülerek ön deneme formunda yer alan algı ifadeleri belirlenmiştir. Araştırmada ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuş ve ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmak amacıyla açımlayıcı faktör analizi yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. 2012-2013 öğretim yılının ikinci döneminde Çankırı il merkezinde bulunan ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen altı ortaokulda öğrenim gören 349 kız ve 323 erkek öğrenci olmak üzere 672 gönüllü sekizinci sınıf öğrencisi ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına dâhil edilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin iki faktörde toplandığı ve 38 maddeden oluştuğu saptanmıştır. Faktörlere maddelerin içerikleri dikkate alınarak demokratik vatandaşlık ve geleneksel vatandaşlık isimleri verilmiştir. Güvenirlik analizleri sonucunda, toplam ($\alpha=0.80$), demokratik vatandaşlık ($\alpha=0.87$) ve geleneksel vatandaşlık ($\alpha=0.68$) alt faktörlerine ilişkin iç tutarlığın yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuçta Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin sekizinci sınıfa devam eden öğrencilerin vatandaşlık algılarını değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algısını ölçmek amacıyla kullanılabilceği söylenebilir. Sekizinci sınıf öğrencilerine

* Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

yönelik geliştirilen bu ölçek ortaokulun diğer kademelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilere de uygulanabilir.

Anahtar Kelimeler: Geçerlik, Güvenirlik, Sekizinci Sınıf Öğrencileri, Vatandaşlık Algısı, Vatandaşlık Algısı Ölçeği

Abstract

The purpose of this study is to investigate the factor structure and psychometrical feature of the citizenship perception scale which was developed to determine the citizenship perception of eighth grade students. For this aim by reviewing literature and taking some expert's opinions, perception expressions that are placed in the pretesting form were determined. In this study, expert opinions were obtained about content validity of the survey and it was decided to use exploratory factor analysis. Validity and reliability study of the scale includes 349 female, 323 male, totally 672 volunteer student who studies at the secondary schools that was chosen by using the simple randomised sampling method in the Çankırı city centre at 2013-2014 school year. As a result of the exploratory factor analysis it is seen that the scale includes 38 items and concentrated on two factors. The name of 'democratic citizenship' and 'conventional citizenship' are given to the factors according to the contents of the items. According to the results of the reliability analysis, it was determined that, internal consistency related to total ($\alpha=0.80$), democratic citizenship ($\alpha=0.87$) and conventional citizenship ($\alpha=0.68$) is high. Eventually it was determined that the citizenship perception scale is valid and reliable in evaluating the citizenship perception of eighth grade students. Based on this findings, citizenship perception scale can be used to measure the citizenship perception of eight-grade students.

Keywords: Validity, Reliability, Eighth Grade Students, Citizenship Perception, Citizenship Perception Survey

1. GİRİŞ

Vatandaşlık modern ve Batı siyasal geleneği içinde icat edilmiş bir kavram olmasına karşın modernleşme sonucu Batı tipi anayasal ilkelerin benimsenmesiyle Batı dışı toplumların da siyasal geleneğinin bir parçası olmuştur (Brubaker, 2009: 43-44). Vatandaşlık çalışmaları literatüründe dört farklı temelde vatandaşlık kavramsallaştırması tespit edilmiştir. Bunlar ulusal kimlik ve milliyet, evraklar, haklar, görev ve sorumluluklar temelinde tanımlanan vatandaşlık olarak sıralanmaktadır. Vatandaşlık ulusal kimlik temelinde tanımlandığında milliyet ve vatandaşlık birbiri yerine geçen kavramlar gibi ele alınmaktadır. Evraklar temelindeki tanımlama, devletçi ve hukuki bakış açısının bir ürünü olup vatandaşı devletin nüfus cüzdanı ve pasaport verdiği birey olarak tanımlamaktadır. Haklar temelinde tanımlama liberal siyasal kuramın vatandaşlık anlayışına denk düşerken, görev ve sorumluluk odaklı vatandaşlık tanımlaması ise cumhuriyetçi geleneğin

vatandaşlık anlayışını açıklamaktadır (Kadıoğlu, 2012: 21-30). Vatandaşlık tanım ve uygulamalarındaki bu çeşitlilik oldukça fazla olmasına karşın temelde değişmeyen ana eksen, vatandaşlığın birey ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen bir siyasi bağ olmasıdır (Sejersen, 2008: 524). Bu bağlamda modern devlet teorisinin ürünü olan vatandaşlık, devlette birey arasındaki yasal zemini oluşturmanın yanı sıra bireyin haklarını koruyan, tanıyan ve güvence altına alan bir bağ olarak tanımlanmıştır. Bu koruma, tanıma ve güvence altına alma devletin sorumluluğu haline gelmiş, devlet ve millet hâkimiyetinin temeli olmuştur (Polat, 2011: 132).

Bununla birlikte vatandaşlık, sadece bir yasal formül olmayıp, giderek daha çok ön plana çıkan sosyal ve kültürel bir olguyu da ifade etmektedir (Brubaker, 2009:45). Vatandaşlık kültürü, modern toplumun önde gelen toplumsal değeri olarak özellikle sanayi ötesi toplumları için giderek artan bir biçimde aktüel değer haline gelmiştir. Zira bu özelliğin

ortaya çıkmasında bütün sistem ve anlayışların bireyi esas almaları düşüncesi etkili olmuştur. Bireyin çıkarı, esenliği ve gelişmesi devlet tanımını bile dönüştürecek öncelikler arasına girmiştir. Her şey birey içindir anlayışı toplumsal örgütlenmenin temel unsuru olarak vatandaşı yeni toplumun öncelikli konusu haline getirmiştir (Doğan, 2007: IX-XI). Öyle ki iletişimin, teknolojinin ve sermayenin küreselleşmesi ile uluslararası nüfus hareketliliğinin artması ve evrensel değerlerin öne çıkması sonucu, vatandaşlık yalnızca bir kısım insanlara verilen bir ayrıcalık olmaktan çıkmıştır (Dağ, 2012: 106). Ulus-devlete üyelikle özdeşleştirilen geleneksel vatandaşlık anlayışı, geç modern toplumlarda demokratikleşme sürecinin ivme kazanmasına bağlı olarak sorgulanmış ve farklı boyutlarda tartışılmıştır (Kadioğlu, 2012: 11). Bu tartışmanın sonucunda Avrupa Birliği vatandaşlığı, çokkültürlü vatandaşlık, demokratik vatandaşlık, sosyal vatandaşlık ve etkin vatandaşlık gibi yeni vatandaşlık kipleri telaffuz edilir hale gelmiştir.

Vatandaşlık algısı ile ilgili Türkiye'de yapılmış araştırmalar incelendiğinde, ortaokul çağındaki öğrencilerin demokrasiye, evrensel değerlere ve vatandaşlık haklarına ilişkin tutum ve görüşlerini belirlemeye yönelik ölçme araçlarının ve araştırmaların olduğu, buna karşın ortaokul çağındaki öğrencilerin vatandaşlığa ve vatandaşlığın yeni kiplerine ilişkin algılarını belirlemeye yönelik ölçme araçlarının yeterince olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin vatandaşlık algılarını belirlemek amacıyla bir ölçme aracının geliştirilmesine karar verilmiş, sekizinci sınıfa devam eden öğrenciler hedef kitle olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan vatandaşlık verili değil, inşa edilen, kazanılan, yeniden tanımlanan bir toplumsal kimlik kurgusudur. Diğer bir deyişle vatandaşlık sadece yasal bir statü değil,

aynı zamanda haklar, özgürlükler ve sorumluluklar ekseninde kurulmuş, değişime ve yeniden yapılanmaya açık toplumsal bir kimliktir (Keyman, 2008: 13). Vatandaşlık, bireyin belirli bir politik cemaat içindeki konumunu belirlerken aynı zamanda politik cemaatle olan ilişkisine de açıklık getirmektedir (Ateş, 2011: 12). Zira bireyler içinde buldukları toplumda hem özne olarak haklarını kullanırlar hem de toplumun bir üyesi olarak belirli bir kimlik elde ederler. Sonuç olarak bu araştırmada, sekizinci sınıfa devam eden öğrencilerin vatandaşlık algılarını tespit etmek amacıyla Vatandaşlık Algısı Ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli (survey) kullanılmıştır. Tarama modeli, araştırmanın konusunun geçmişte ya da halen var olan durumuyla ilgili hipotezleri test etmek ya da soruları cevaplamak için veri toplamayı ya da betimlemeyi sağlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2000: 81).

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubuna 2012-2013 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde Çankırı il merkezinde bulunan altı ortaokulda öğrenim gören 672 gönüllü sekizinci sınıf öğrencisi alınmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması için örneklem büyüklüğü hakkında çeşitli fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Faktör analizi için 300 örneklem sayısının uygun olduğu genel kural olarak kabul edilse de 500'ün üzerinde olan örneklem büyüklüğü çok iyi olarak ifade edilmektedir (Çokluk vd. 2010:206). Buna göre 672 gönüllü sekizinci sınıf öğrencisinden oluşan çalışma grubunun faktör analizi için yeterli sayıda olduğu görülmektedir. Çizelge 1'de araştırmanın çalışma grubuna alınan öğrencilerin okullara göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 1

Vatandaşlık Algısı Ölçeği Geliştirme Çalışmasına Katılan Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullara Göre Dağılımı (n=672)

Sıra	Okul Adı	n	%
1	Mehmetçik Ortaokulu	173	25.77
2	Refik Saydam Ortaokulu	44	6.54
3	TOBB Ortaokulu	250	37.20
4	İsmet İnönü Ortaokulu	131	19.49
5	30 Ağustos Ortaokulu	30	4.46
6	Güneş Ortaokulu	44	6.54
Toplam		672	100.0

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri için gereksinim duyulan verileri toplamak amacıyla Çankırı il merkezinde Milli eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullar arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile altı okul belirlenmiştir. Buna göre belirlenen ortaokulların sekizinci sınıflarına devam eden 323 erkek ve 349 kız öğrenci olmak üzere toplam 672 öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için belirlenen öğrenciler ve ailelerine ait bilgiler Aile Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyetini, doğum sırasını, kardeş sayısını, anne öğrenim durumunu, anne çalışma durumunu, baba öğrenim durumunu, baba çalışma durumunu, aile tipini ve aile gelir durumunu belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu bağlamda araştırmaya alınan öğrencilerin %48.1'inin erkek, %51.9'unun kız, %42.6'sının ilk çocuk, %38.8'inin iki kardeş sahibi olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin annelerinin %36.3'ünün ilkökul, babalarının %36.8'inin lise mezunu olduğu belirlenmiş, annelerinin çoğunluğunun çalışmadığı (%81.4) buna karşın babalarının çoğunluğunun çalıştığı (%99.4), %85.1'inin

çekirdek aileye ve ailelerinin %88.5'inin asgari ücretin üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Vatandaşlık Algısı Ölçeği Geliştirme Süreci

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin hazırlanmasında alanyazında belirtilen ölçek geliştirme aşamaları takip edilmiştir (Büyüköztürk vd. 2014:106). Bu aşamalarda gerçekleştirilen işlemler aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Madde Havuzunun Oluşturulması

Bu araştırmada sekizinci sınıfa devam eden öğrencilerin vatandaşlık algısını belirlemek için bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Madde havuzunun oluşturulması sürecinde ön deneme formunda yer alacak algı ifadelerinin belirlenmesi için literatürde yer alan ölçek geliştirme kaynakları incelenmiş ve likert tipinde bir ölçeğin geliştirilmesine karar verilmiştir.

Vatandaşlık algısına yönelik ifadelerin yazımı için diğer araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve vatandaşlık algısı ile ilgili olduğu belirlenen ölçekler incelenmiştir (Damgacı ve Aydın, 2013:333; Duruhan ve Ersöz, 2013:665-666; Kaldırım, 2005:143-162; Uygun

ve Engin, 2014:2025-2028; Tonga, 2013: 79; Baştürk, 2011:56-73; Başbay ve Bektaş, 2009:35; Çiftçi ve Aydın, 2014:198-202; Arslan, 2014:192-195; Başbay, 2014:591; Balcı ve Tuncel, 2012:19-33; Gürbüz, 2006:92-128; Kaya, 2006:38-136; Koç, 2007:63-66; Özdemir-Özden, 2011:97-117). Yapılan incelemeler sonucunda demokratik vatandaşlık, sosyal vatandaşlık, aktif vatandaşlık, Avrupa Birliği vatandaşlığı ve çokkültürlü vatandaşlık kiplerinin vatandaşlık algısı ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak madde havuzunun oluşturulması aşamasında vatandaşlığın kiplerine yönelik algı ifadelerini içeren maddelerin ön deneme formunda yer almasına karar verilmiştir.

Diğer yandan öğrencilerin görmekte olduğu "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" dersinin programı incelenmiş ve vatandaşlık algısına yönelik kazanımları belirlenmiştir (MEB, 2012:9). Yapılan incelemelerin ardından, maddelerin oluşturulmasında, "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" dersinin kazanımları dikkate alınmış ve programında yer alan kavramların kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Bununla birlikte maddelerin oluşturulmasında, araştırmanın amacına uygun, sohbet tarzına uygun, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine göre olabildiğince kısa ve açık uçlu sorular geliştirmek suretiyle odak grup görüşmesi yönteminden de yararlanılmıştır.

Sonuç olarak yapılan çalışmaların ve incelemelerin ardından, bir sekizinci sınıf öğrencisinin vatandaşlığa yönelik algısını ifade edebileceği düşünülen maddeler derlenmiştir. Ayrıca odak grup görüşmesi yöntemiyle elde edilen veriler doğrultusunda madde havuzuna yeni maddeler de eklenmiştir. Her bir madde açık, net ve yalın bir şekilde yazılmış, hiçbir ifadenin karışık ve farklı anlamlara gelebilecek kelimeleri içermemesine ve içerisinde birden fazla yargı/düşünce/duyuş bulunmamasına dikkat

edilmiştir. Maddelerin hem olumlu hem de olumsuz içeriğini ılımlı bir biçimde ifade eden kelimelerin kullanılmasına dikkat edilmiş ve ön deneme formunda olumsuz maddelere de yer verilmiştir (Köklü, 1995:88). Bu çalışma sonucunda 35 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur.

2.2.2. Teknik Denetim ve Dil Anlaşılabilirliğinin İncelenmesi

Ölçek maddeleri öğrencilerin vatandaşlık algısını ölçmedeki yeterliğine yönelik olarak bir ölçme ve değerlendirme uzmanının denetiminden geçirilmiştir. Ayrıca madde havuzunda yer alan ifadeler, dil anlaşılabilirliğinin sağlanması için iki Türkçe öğretmeni tarafından incelenmiştir.

2.2.3. Uzman Görüşü Alma ve Ön Deneme Formunun Oluşturulması

Ölçeğin kapsam geçerliğinin sağlanmasının da amaçlandığı bu aşamada, ön deneme formunda bulunan maddelerin ölçme aracına uygun olup olmadığı ve ölçmek istediği alanı temsil edip etmediğinin belirlenmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaçla ölçek maddeleri sosyoloji, eğitim sosyolojisi ve tarihi, ölçme ve değerlendirme, kamu yönetimi ve çocuk gelişimi alanlarında uzman yedi öğretim elemanına gönderilmiştir. Ayrıca iki sosyal bilgiler öğretmeni ölçek maddelerini hem "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" dersinin programına hem de öğrencilerin bilişsel düzeylerine göre değerlendirmiştir. Ölçek maddelerinde kullanılan ifade ve kavramların öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine göre uygun olup olmadığı çocuk gelişimi uzmanı tarafından değerlendirilmiştir.

2.2.4. Birinci Ön Uygulamanın Yapılması (n=50)

Bu aşamada testin cevaplanabilmesi için gereken sürenin ve anlaşılabilirliğinin belirlenmesi amacıyla ön deneme formu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Çankırı ili Merkez ilçede bulunan, basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen bir ortaokulun yine basit tesa-

düfi örnekleme yöntemi ile seçilen sekizinci sınıfın iki şubesinde öğrenim gören 50 gönüllü öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonrasında öğrencilerden alınan dönütler doğrultusunda Avrupa Birliği vatandaşlığı ile ilgili sekiz madde ön deneme formundan çıkarılmış ve bazı maddelerde ise düzeltmeler yapılmıştır.

2.2.5. İkinci Ön Uygulamanın Yapılması (n=51)

İkinci ön deneme formu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Çankırı ili Merkez ilçede bulunan, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen bir ortaokulun yine basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen sekizinci sınıfın üç şubesinde öğrenim gören 51 gönüllü öğrenciye uygulanmıştır. Buna göre madde toplam korelasyonu 0.20'nin altında olan 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 23, 25, 26 ve 27. maddeler ön deneme formundan çıkarılmış, 0.20-0.30 arasında kalan 5, 11, 14, 15, 22 ve 24. maddelerin düzeltilerek ön deneme formunda kalması uygun görülmüştür (Büyüköztürk, 2008:171). İkinci ön deneme formunda kalan maddelere 36 yeni madde eklenmiş ve 45 maddeden oluşan yeni ön deneme formu uzman görüşüne tekrar sunulmuştur. Kapsam geçerliğinin de amaçlandığı bu aşamada "test maddeleri ölçülmek istenen davranışı yeterince yansıtıyor mu?" sorusunun cevabı aranmış, her bir maddenin tanımlanmış davranışları ölçmede yeterli veya uygun bir ifade olup olmadığına bakılmıştır (Büyüköztürk, 2008:117). Üçüncü ön deneme formunda yer alan maddeler sosyoloji, eğitim sosyolojisi, ölçme ve değerlendirme, kamu yönetimi ve çocuk gelişimi alanlarında uzman yedi öğretim elemanına tekrar gönderilmiştir. Ayrıca iki sosyal bilgiler öğretmeni ölçek maddelerini hem "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" dersinin programına hem de öğrencilerin bilişsel düzeylerine göre tekrar incelenmiş, ölçek maddelerinde kullanılan ifade ve kavramların öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine göre uygun olup olmadığı çocuk gelişimi uzmanı tarafından tekrar değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda

yapılan düzenlemeler sonucunda 45 maddeden oluşan ön deneme formu, ön uygulamaya üçüncü kez hazır hale getirilmiştir. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda bazı maddelerin düzeltilerek ön deneme formunda kalmasına karar verilmiştir. 45 maddeden oluşan üçüncü ön deneme formu, ölçme ve değerlendirme uzmanının önerisi doğrultusunda "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" biçiminde dördümlü likert tipinde derecelendirilmiş ve yapı geçerliğine ilişkin çalışmalara hazır hale getirilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Yapı Geçerliğine İlişkin Çalışmalar

Yapı geçerliği testten elde edilen puanların test ile ölçülmek istenen kavramın veya yapının gerçekte ne derece ölçülebildiği ile ilgilidir (Büyüköztürk vd. 2014:119). Özellikle davranış bilimlerinde duyuşsal bir özelliği, kişilik ve gelişim gibi pek çok psikolojik yapıları ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Büyüköztürk, 2002:470). Bu araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algılarını belirlemek amacıyla vatandaşlık kavramının işlevsel tanımlarından yola çıkarak uzman görüşleri doğrultusunda çok sayıda ölçülebilir, gözlenebilir maddeler oluşturulmuştur. Bu bağlamda oluşturulan maddelerin ölçülmek istenen yapıyı ne derece doğru ölçtüğü sorunu yapı geçerliği ile ilgili olduğundan yapı geçerliğinin değerlendirilmesinde faktör analizi yöntemi kullanılmıştır.

3.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Bu araştırmada ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmak amacıyla açımlayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır.

Örnekleme büyüklüğünün faktörleştirmeye uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin testi yapılmıştır. Buna göre ölçme aracının uygulanması sonucu elde edilen verilerin örnekleme grubuna uygunluğu 0.00 düzeyinde anlamlı ve Kaiser-Meyer-Olkin= 0.88 olarak bulunmuştur. İyi bir faktör analizi için, bu değer 0.60 ve üzerinde olma-

sı gerekmektedir. Ayrıca faktör analizi için seçilecek örneklemin heterojen olmasına da dikkat edilmiş (Büyüköztürk, 2002:481-482), elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barlett'in Sphericity testi, denek sayısının değişken sayısının beş katından daha az olduğu bir durumda kullanılabilir olduğundan (Büyüköztürk, 2002:481) bu araştırmada

Barlett'in sphericity testinin sonuçlarına yer verilmemiştir.

3.1.1.1. Birinci Faktör Analizi Sonuçları

Faktör sayısı sınırlandırılmadığında Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen faktörler ve bu faktörlere ait öz değerler Çizelge 2'de verilmiştir.

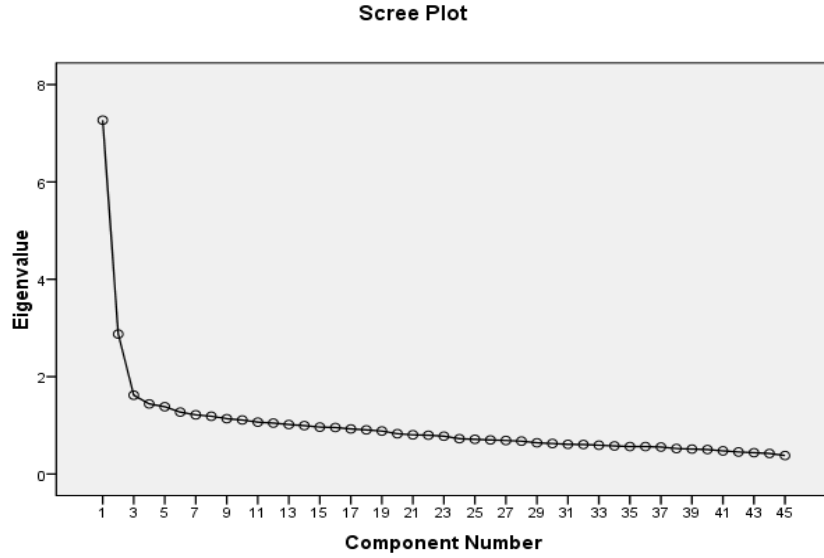
Çizelge 2

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin döndürme öncesinde uygulanan açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen faktörler ve bu faktörlere ait öz değerler (n=672)

Faktörler	Döndürme işlemi öncesi varyanslar		
	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	7.27	14.71	14.71
Faktör 2	2.28	5.09	19.80
Faktör 3	1.61	2.16	21.96
Faktör 4	1.44	1.71	23.68
Faktör 5	1.38	1.56	25.25
Faktör 6	1.27	1.35	26.60
Faktör 7	1.21	1.28	27.89
Faktör 8	1.18	1.19	29.08
Faktör 9	1.13	1.05	30.13
Faktör 10	1.10	1.02	31.16
Faktör 11	1.06	0.91	32.07
Faktör 12	1.04	0.83	32.91
Faktör 13	1.01	0.80	33.71

Çizelge 2’de görüldüğü gibi Vatandaşlık Algısı Ölçeği’ndeki 45 maddenin öz değeri 1.00’den büyük olan 13 faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Bu 13 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %33.71’dir. Buna göre analizde önemli faktör olarak ortaya çıkan 13 faktörün birlikte, maddelerdeki toplam varyansın ve ölçeğe ilişkin varyansı açıkladıkları gözlenmekte ise de faktörleri isimlendirmede ve onları anlamlı kılmada zorluk yaşanabileceği endişesi ile faktör sayısının sınırlandırılmasına karar verilmiştir.

Ayrıca ilk birkaç faktörle ilişkili olmayan, ancak daha sonraki faktörlerle ilişkili olan bazı uç değişkenlerin olduğu tespit edilmiştir. Uç değişkenlerin ortaya çıkardığı faktörlerin hem çok az varyansı açıklamaları hem de bir ya da iki değişkenle tanımlanmış faktörleri ortaya çıkarmaları ve ortaya çıkan bu yeni faktörlerin kararlı olmamaları nedeniyle güvenilir olmadıkları sonucuna ulaşılmış (Büyükoztürk, 2002:482) ve faktör sayısının scree plot grafiğine göre iki ile sınırlandırılmasına karar verilmiştir.

Şekil 1 Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin birinci analizine ait scree grafiği

Her ne kadar faktör sayısı, öz değer ölçütüne göre 13 olarak belirlenmiş olsa da Şekil 1’de görüldüğü gibi faktör sayısı, öz değerlere göre çizilen scree grafiğinde iki olarak tanımlanmıştır. Bu durum öz değer ölçütüne göre çizilen çizgi grafiğinde de açıkça görülmektedir. Şekil 1’de birinci faktörde daha yüksek ivmeli bir düşüş olmakla birlikte, ikinci faktörde ivmeli bir düşüş yaşanmaktadır. Bu durum, ölçeğin genel bir faktöre sahip olabileceğini göstermektedir. Diğer

yandan, grafikte ikinci faktörden sonra da daha az olmakla birlikte ivmeli bir düşüş gözlenmekteyken üçüncü ve sonraki faktörlerde önemli bir düşüş eğilimi gözlenmemektedir. Bir başka deyişle üçüncü ve sonraki faktörlerin varyansa olan katkıları birbirine yakındır.

Çizelge 3’te Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin açımlayıcı faktör analizine göre maddelerin aldıkları faktör yükleri verilmiştir.

Çizelge 3

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin döndürme öncesinde uygulanan açımlayıcı faktör analizine faktör yükleri (n=672)

Madde no	Faktör Yükleri												
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8	Faktör 9	Faktör 10	Faktör 11	Faktör 12	Faktör 13
1	0.21	0.11	0.92	0.29	0.01	0.13	0.01	0.02	0.06	0.02	0.04	0.06	0.08
2	0.44	0.07	0.18	0.07	0.22	0.15	0.30	0.16	0.20	0.17	0.19	0.05	0.06
3	0.44	0.00	0.05	0.31	0.03	0.01	0.06	0.05	0.00	0.03	0.10	0.02	0.13
4	0.49	0.00	0.18	0.16	0.14	0.07	0.21	0.15	0.05	0.03	0.03	0.02	0.09
5	0.24	0.06	0.22	0.05	0.23	0.08	0.01	0.02	0.06	0.05	0.07	0.12	0.00
6	0.27	0.23	0.16	0.04	0.17	0.06	0.16	0.31	0.00	0.03	0.03	0.06	0.02
7	0.31	0.01	0.07	0.04	0.23	0.04	0.07	0.01	0.12	0.04	0.13	0.02	0.03
8	0.38	0.05	0.00	0.07	0.11	0.02	0.06	0.06	0.06	0.05	0.07	0.05	0.04
9	0.41	0.03	0.11	0.09	0.07	0.05	0.13	0.07	0.09	0.03	0.06	0.08	0.02
10	0.23	0.40	0.17	0.05	0.18	0.03	0.21	0.11	0.02	0.07	0.01	0.08	0.08
11	0.46	0.09	0.13	0.28	0.12	0.12	0.16	0.07	0.03	0.13	0.20	0.00	0.05
12	0.44	0.08	0.08	0.02	0.07	0.23	0.00	0.00	0.09	0.07	0.01	0.27	0.05
13	0.37	0.19	0.08	0.01	0.23	0.27	0.14	0.05	0.05	0.07	0.14	0.09	0.05
14	0.48	0.03	0.09	0.07	0.02	0.24	0.01	0.06	0.01	0.04	0.11	0.09	0.02
15	0.31	0.16	0.17	0.03	0.02	0.12	0.00	0.09	0.11	0.06	0.14	0.02	0.00
16	0.37	0.04	0.22	0.17	0.01	0.03	0.11	0.06	0.11	0.21	0.21	0.10	0.11
17	0.20	0.32	0.05	0.07	0.07	0.09	0.01	0.05	0.20	0.22	0.06	0.05	0.02
18	0.49	0.13	0.12	0.11	0.00	0.06	0.05	0.03	0.00	0.02	0.03	0.01	0.04
19	0.35	0.05	0.17	0.06	0.16	0.02	0.04	0.12	0.00	0.11	0.03	0.05	0.02
20	0.35	0.01	0.10	0.05	0.01	0.17	0.22	0.01	0.02	0.04	0.07	0.04	0.08
21	0.49	0.15	0.09	0.04	0.08	0.13	0.03	0.03	0.24	0.11	0.07	0.07	0.03

(devam ediyor)

Çizelge 13 (devam)

Madde no	Faktör Yükleri												
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8	Faktör 9	Faktör 10	Faktör 11	Faktör 12	Faktör 13
22	0.45	0.16	0.26	0.14	0.17	0.02	0.02	0.03	0.24	0.03	0.05	0.02	0.14
23	0.49	0.00	0.18	0.04	0.09	0.33	0.04	0.00	0.02	0.01	0.03	0.11	0.02
24	0.53	0.14	0.20	0.01	0.06	0.07	0.06	0.08	0.02	0.15	0.18	0.05	0.08
25	0.43	0.09	0.38	0.15	0.12	0.09	0.08	0.01	0.03	0.06	0.01	0.03	0.06
26	0.25	0.21	0.16	0.04	0.11	0.10	0.17	0.08	0.01	0.14	0.02	0.06	0.04
27	0.43	0.07	0.09	0.07	0.05	0.09	0.12	0.17	0.06	0.12	0.06	0.11	0.02
28	0.30	0.14	0.06	0.10	0.17	0.00	0.07	0.21	0.07	0.11	0.03	0.20	0.12
29	0.43	0.10	0.03	0.26	0.12	0.06	0.13	0.17	0.14	0.28	0.05	0.01	0.07
30	0.17	0.67	0.20	0.00	0.01	0.05	0.15	0.01	0.00	0.08	0.00	0.03	0.07
31	0.29	0.23	0.02	0.22	0.05	0.00	0.01	0.06	0.05	0.12	0.19	0.05	0.23
32	0.45	0.15	0.00	0.17	0.00	0.13	0.04	0.02	0.19	0.01	0.11	0.10	0.16
33	0.08	0.69	0.15	0.01	0.07	0.04	0.00	0.11	0.03	0.03	0.08	0.11	0.20
34	0.46	0.10	0.01	0.20	0.18	0.08	0.09	0.23	0.03	0.04	0.01	0.05	0.16
35	0.44	0.07	0.10	0.02	0.15	0.16	0.17	0.08	0.05	0.01	0.05	0.04	0.04
36	0.41	0.12	0.08	0.16	0.09	0.15	0.02	0.22	0.18	0.10	0.05	0.03	0.02
37	0.40	0.07	0.13	0.22	0.26	0.03	0.00	0.00	0.00	0.19	0.01	0.03	0.10
38	0.09	0.47	0.01	0.04	0.00	0.00	0.13	0.11	0.03	0.02	0.14	0.09	0.09
39	0.40	0.01	0.00	0.03	0.20	0.01	0.03	0.00	0.20	0.01	0.04	0.15	0.09
40	0.15	0.46	0.07	0.01	0.00	0.05	0.14	0.09	0.06	0.07	0.06	0.06	0.14
41	0.41	0.15	0.22	0.13	0.06	0.06	0.03	0.06	0.11	0.00	0.07	0.05	0.01
42	0.50	0.13	0.18	0.15	0.05	0.25	0.05	0.02	0.02	0.06	0.03	0.20	0.04
43	0.37	0.07	0.14	0.03	0.10	0.14	0.08	0.07	0.09	0.11	0.14	0.05	0.09
44	0.05	0.33	0.10	0.03	0.09	0.03	0.12	0.01	0.03	0.01	0.02	0.13	0.02
45	0.47	0.07	0.15	0.00	0.03	0.19	0.08	0.15	0.02	0.02	0.00	0.01	0.04

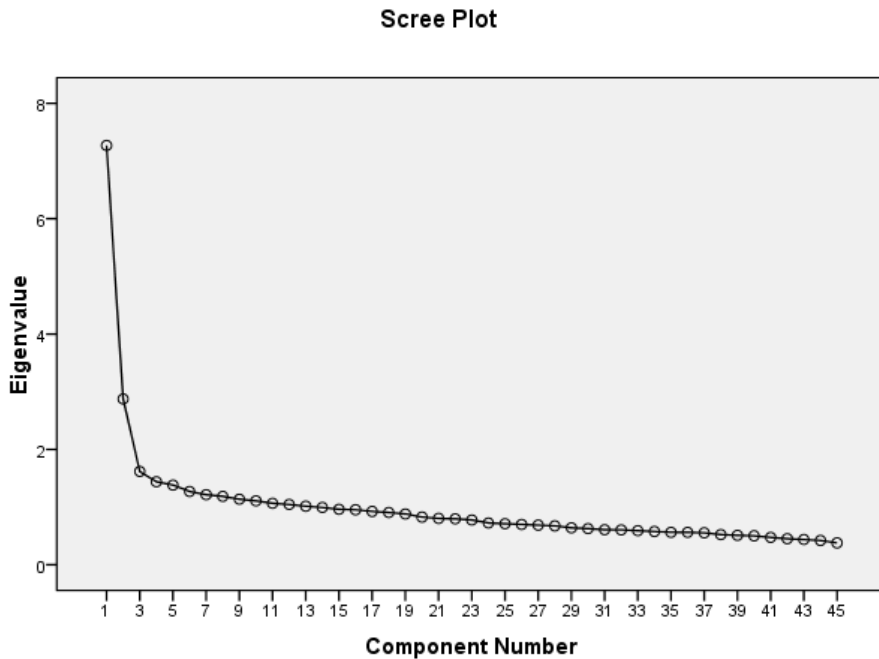
Çizelge 3 incelendiğinde, Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin alt boyutlarına ait madde faktör yüklerinin 0.24-0.69 arasında değiştiği görülmektedir. Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin döndürme öncesinde uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde faktör yük değerlerinin birinci (0.29), beşinci (0.24), yirmi altıncı (0.25) ve otuz birinci (0.29) maddeler dışında tamamının 0.30 ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre; ölçekten madde çıkarımı yapılmamış ve faktör sayısının iki ile sınırlandırılarak açımlayıcı faktör analizinin tekrarlanmasına karar verilmiştir.

3.1.1.2. İkinci Faktör Analizi Sonuçları

Birinci faktör analizinden önce örneklem büyüklüğünün faktörleştirmeye uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin testi yapılmıştır. Buna göre ölçme aracının uygulanması sonucu elde edilen verilerin örneklem grubuna uygunluğu 0.00 düze-

yinde anlamlı ve Kaiser-Meyer-Olkin= 0.88 olarak bulunmuştur. Kaiser-Meyer-Olkin katsayısının 0.60'dan yüksek çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Birinci açımlayıcı faktör analizinde Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin öz değeri 1.00'den büyük olan 13 faktörden oluştuğu tespit edilmiştir. Ancak faktör sayısının beklenenden fazla çıkması, uç değişkenlerin ortaya çıkardığı faktörlerin hem çok az varyansı açıklamaları hem de bir ya da iki değişkenle tanımlanmış faktörleri ortaya çıkarmaları faktör sayısının iki ile sınırlandırılıp açımlayıcı faktör analizinin yeniden yapılmasını gerekli kılmıştır. Buna göre hem yukarıda belirtilenler doğrultusunda hem de ölçeğin yapı geçerliliğine sadık kalınması amacıyla scree plot sınaması tekrarlanmıştır. Scree plot sınaması sonucu elde edilen sonuç Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2 Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin ikinci analizine ait scree grafiği

Şekil 2’de görüldüğü gibi faktör sayısı, öz değer ölçütüne göre iki olarak tanımlanmıştır. Bu durum öz değerlere göre çizilen çizgi grafiğinde de açıkça görülmektedir. Şekilde, birinci faktörde daha yüksek ivmeli bir düşüş olmakla birlikte, ikinci faktörde ivmeli bir düşüş yaşanmaktadır. Bu durum, ölçeğin genel bir faktöre sahip olabileceğini göstermektedir. Diğer yandan grafikte ikinci faktörden sonra da daha az olmakla birlikte ivmeli bir düşüş gözlenmekteyken üçüncü ve sonra-

ki faktörlerde önemli bir düşüş eğilimi gözlenmemektedir. Diğer bir deyişle üçüncü ve sonraki faktörlerin varyansa olan katkıları birbirine yakındır.

Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin kaç faktörden oluştuğu ve bu alt faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi ve aynı zamanda yapı geçerliği amacıyla uygulanan açımlayıcı faktör analizi ve varimax tekniği ile döndürme işlemi sonrası elde edilen öz değer ve varyanslar Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4

Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin döndürme öncesinde ve sonrasında uygulanan açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen varyanslar (n=672)

Döndürme işlemi öncesi varyanslar			
Faktörler	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	8.27	26.16	26.16
Faktör 2	2.87	16.38	42.54
Döndürme işlemi sonrası varyanslar			
	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	8.09	25.77	25.77
Faktör 2	3.04	16.77	42.54

Çizelge 4’te görüldüğü gibi faktör sayısı iki ile sınırlandırıldığında Vatandaşlık Algısı Ölçeği’ndeki 45 maddenin öz değeri 1.00’den büyük olan iki faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Bu iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyans %42.54’tür. Maddelerle ilgili olarak tanımlanan iki faktörün ortak varyanslarının (communalities) ise 0.07 ile 0.52 arasında değiştiği gözlenmektedir. Buna göre faktör sayısı iki ile sınırlandırıldığında analizde önemli faktör olarak ortaya çıkan iki faktörün birlikte, maddelerdeki toplam varyansın ve ölçeğe ilişkin varyansın çoğunluğunu açıkladıkları gözlenmektedir. Faktör analizi sonucunda elde edilen varyans oranları ne denli yüksek olursa,

bir ölçeğin faktör yapısı o denli yüksek olmaktadır. %40-60 aralığında değişen varyans oranlarının sosyal bilimlerde ideal kabul edildiği düşünülürse bu araştırma sonucunda elde edilen %42.54’lük varyans oranının tatminkar olduğu söylenebilmektedir (Erdoğan vd. 2008:121-145; Çokluk vd. 2010:208; Büyüköztürk, 2008:125). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında açıklanan bu varyans oranı ölçüt olarak dikkate alındığında elde edilen bu sonuçlar, ölçeğin iki faktöre sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4’e göre açımlayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen faktör yükleri incelendiğinde, 45 maddenin tamamının döndürme işlemi öncesinde birinci faktörün yol

açtığı toplam varyans %26.16 iken ikinci faktörün yol açtığı toplam varyans %42.54'tür. İki önemli faktörün içerdiği maddeler bakımından daha kolay tanımlanabilmesine olanak sağlayan döndürme işlemi sonrasında ise, birinci faktörün yol açtığı toplam varyansın %25.77 ve ikinci faktörün yol açtığı toplam

varyansın %42.54 olduğu Çizelge 4'te görülmektedir.

Çizelge 5'te Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin döndürme sonrasında uygulanan açımlayıcı faktör analizine göre faktör yükleri verilmiştir.

Çizelge 5

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin döndürme sonrasında uygulanan açımlayıcı faktör analizine göre faktör yükleri (n=672)

Faktör Yükleri					
Madde no	Faktör 1	Faktör 2	Madde no	Faktör 1	Faktör 2
1	0.19	0.13	26	0.21	0.24
2	0.42	0.00	27	0.41	0.13
3	0.43	0.06	28	0.27	0.18
4	0.48	0.07	29	0.43	-0.02
5	0.22	0.09	30	-0.27	0.62
6	0.22	0.25	31	0.25	0.26
7	0.31	0.03	32	0.46	-0.08
8	0.37	0.10	33	-0.18	0.65
9	0.40	0.09	34	0.43	0.16
10	-0.29	0.35	35	0.42	0.13
11	0.45	-0.01	36	0.38	0.17
12	0.44	-0.01	37	0.40	-0.00
13	0.39	-0.12	38	0.02	0.48
14	0.47	0.10	39	0.39	0.07

(devam ediyor)

Çizelge 5 (devam)

15	0.28	0.20	40	0.07	0.48
16	0.35	0.09	41	0.38	0.20
17	0.15	0.33	42	0.51	-0.05
18	0.50	-0.06	43	0.36	0.12
19	0.35	-0.00	44	0.00	0.33
20	0.35	0.03	45	0.45	0.14
21	0.46	0.22			
22	0.46	-0.08			
23	0.49	0.07			
24	0.54	-0.06			
25	0.43	-0.02			

Çizelge 5 incelendiğinde, Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin alt faktörlerine ait madde faktör yüklerinin 0.19-0.65 arasında değiştiği görülmektedir. Döndürme sonrasında uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde faktör yük değerlerinin birinci (0.19), beşinci (0.22), altıncı (0.25), on beşinci (0.28), yirmi altıncı (0.24), yirmi sekizinci (0.27) ve otuz birinci (0.26) maddeleri dışında tamamının 0.31 ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre faktörlerin yorumlanması ve adlandırılması için maddelerin faktör yükleri dikkate alınarak ölçekten madde çıkarımının yapılmasına karar verilmiştir. Faktörlerin adlandırılmasında her ne kadar faktör yük değerinin 0.45 veya daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçü olsa da bu araştırmada az sayıda madde için bu sınır değer 0.30 olarak kabul edilmiş (Büyüköztürk, 2008:118) ve birinci, beşinci, altıncı, on beşinci, yirmi altıncı, yirmi sekizinci ve otuz birinci maddeler ölçekten çıkarılmış ve ölçeğin toplam 38 madde ve iki faktörden oluştuğu belir-

lenmiştir. Ayrıca her bir değişkenin yalnızca tek bir faktörde yüklenmiş olması da faktörleşmenin uygun olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizinde elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda alt faktörlerden birincisi demokratik vatandaşlık olarak tanımlanmıştır. 31 maddeden oluşan bu alt faktör toplam varyansın %35.77'sini açıklamakta ve faktör yükleri 0.31 ile 0.51 arasında değişmektedir. Demokratik vatandaşlık alt faktörüne örnek olarak *insanın doğuştan gelen farklılıklarına saygı duyulur* maddesi gösterilebilir. İkinci alt faktör olan geleneksel vatandaşlık yedi maddeden oluşmaktadır. Faktör yükleri 0.33 ile 0.65 arasında sıralanan bu alt faktör toplam varyansın %42.54'ünü açıklamaktadır. *İyi vatandaş, vergisini zamanında öder* maddesi bu alt faktörün örnek maddelerinden birisi olarak gösterilebilir. Çizelge 6'da faktörlerin hangi maddeleri içerdiği ve ölçekteki madde numaraları verilmiştir.

Çizelge 6

Vatandaşlık Algısı Ölçeği faktörlerinin isimlendirilmesi ve madde numaraları

Faktörler	Madde Sayısı	Taslak Ölçekteki Madde Numaraları	Nihai Ölçekteki Madde Numaraları
Faktör 1:		2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16,	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12,
Demokratik vatandaşlık	31	18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 45	14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 38
Faktör 2:			
Geleneksel vatandaşlık	7	10, 17, 30, 33, 38, 40, 44	7, 13, 24, 26, 31, 33, 37

Çizelge 6'ya Vatandaşlık Algısı Ölçeği iki faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör taslak ölçekteki madde numaralarına göre 2., 3., 4., 7., 8., 9., 11., 12., 13., 14., 16., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 29., 32., 34., 35., 36., 37., 39., 41., 42., 43. ve 45. Maddeleri içermektedir. Toplamda 31 maddeden oluşan birinci faktör demokratik vatandaşlık olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör ise taslak ölçekteki madde numaralarına göre 10., 17., 30., 33., 38., 40. ve 44. Maddelerden oluşmaktadır. Top-

lamda yedi maddeden oluşan ikinci faktör geleneksel vatandaşlık olarak isimlendirilmiştir. Sonuç olarak toplamda 38 maddeden oluşan iki faktörlü yapıya ulaşılmıştır.

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin isimlendirilmesi işleminden sonra yapı geçerliğini desteklemek amacıyla alt faktörlerin birbirleriyle ve ölçeğin bütünüyle olan ilişkileri Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Çizelge 7'de sunulmuştur.

Çizelge 7

Vatandaşlık Algısı Ölçeği faktörleri arasındaki pearson korelasyon katsayıları (n=672)

		Geleneksel vatandaşlık	Demokratik vatandaşlık
Demokratik vatandaşlık	r	0.30**	
	p	0.00	
	r	0.56**	0.95**
Toplam	p	0.00	0.00

**p<0.01

Çizelge 7'de görüldüğü gibi ölçeğin bütünü ile faktörler arasında ve faktörlerin

kendi arasındaki Pearson korelasyon katsayılarının mutlak değer olarak r=0.30 ile r=0.95

arasında değiştiği ve 0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (** $p < 0.01$). Bu bulgu, ölçeği oluşturan alt faktörlerin birlikte sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algısını ölçmede iki faktörlü bir yapıyı tanımladığını göstermektedir.

3.1.1.3. Güvenirlilik ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'ne yönelik geçerlik çalışması kapsamındaki istatistiksel işlemlerin tamamlanmasından sonra güvenilirlik çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin bütünü ve alt faktörlerinin güvenilirliği ölçeğin iç tutarlı-

ğına yönelik bilgi veren Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ile sınımlanmıştır (Çokluk vd. 2010:206). Elde edilen değerler Çizelge 8'de sunulmuştur.

3.1.1.4. Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin İç Tutarlık Analizi

Vatandaşlık Algısı Ölçeği Likert tipinde dörtlü derecelendirildiğinden iç tutarlık analizinde Cronbach Alpha hesaplanmıştır (Büyüköztürk, 2008:171). Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin iç tutarlık analizine yönelik Cronbach Alpha değerleri Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 8

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin iç tutarlık analizi (n=672)

	Cronbach Alpha
Faktör 1: Demokratik Vatandaşlık	0.87
Faktör 2: Geleneksel Vatandaşlık	0.68
Toplam	0.80

Çizelge 8'de görüldüğü gibi Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısı alt faktörler için 0.68 ile 0.87 arasında değişirken, ölçeğin bütünü için 0.80 olarak belirlenmiştir. Alan yazında 0.70'in üzerindeki değerler güvenilir, 0.80'in üzerindeki değerler oldukça güvenilir olarak kabul edilmektedir (Cohen vd. 2007:639). Bu değerlere göre, ölçme aracının bütünü için iç tutarlığın oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

3.1.1.5. Vatandaşlık Algısı Ölçeği'ne Ait Betimsel İstatistikler

Vatandaşlık Algısı Ölçeği ve alt faktörlerinden elde edilen puanlara ait minimum, maksimum değerlerle, ortalama puanlar ve standart sapmalar Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9
Vatandaşlık Algısı Ölçeği'ne ait betimsel istatistikler (n=672)

	Mad- de sayısı	En düşük değer	En yük- sek değer	Ortalama	Ortanca	Stan- dart sapma	Çarpıklık katsayısı	Basıklık katsayı- sı
Geleneksel vatandaşlık	7	12	28	19.60	20.00	2.89	0.03	-0.37
Demokratik vatandaşlık	31	69	124	114.47	116.00	8.21	-1.26	2.00
Toplam	38	88	151	134.07	136.00	9.49	-1.00	1.18

Çizelge 9'a göre, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına dâhil edilen sekizinci sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin geleneksel vatandaşlık alt faktöründen alınan puan ortalaması 19.60, demokratik vatandaşlık alt faktöründen alınan puan ortalaması 114.47 ve ölçekten elde edilen toplam puan ortalaması 134.07'dir. Çarpıklık ve basıklık katsayısının "0" a çok yakın değerler olarak elde edilmiş olması, dağılımın normal dağılıma uygun ve simetriye çok yakın olduğunu göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının küçük olması, puanların dağılımının normalden önemli bir sapma göstermediğini belirtmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizdeki ortaokullara devam eden öğrencilerin vatandaşlık algısının belirlenmesi, vatandaşlık çalışmaları literatürüne bir katkı niteliğindedir. Bu çalışmada ortaokullara devam eden öğrencilerin vatandaşlık algısının belirlenebilmesi amacı ile bir ölçek geliştirilmiştir. Bununla birlikte sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algısını belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine yönelik istatistiksel analizlerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin geçerlik

ve güvenilirlik çalışmasına Çankırı il merkezinde bulunan ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen altı ortaokulda öğrenim gören 349 kız ve 323 erkek öğrenci olmak üzere 672 gönüllü sekizinci sınıf öğrencisi alınmıştır. Ölçeğin psikometrik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla kapsam geçerliğine, yapı geçerliğine ve iç tutarlık analizine yönelik Cronbach Alpha hesaplamalarına yer verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda toplam 38 maddeyi içeren Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin iki faktörlü bir yapıdan oluştuğu belirlenmiştir.

Ölçme aracındaki birinci faktör, öğrencilerin demokratik vatandaşlık algısına yönelik maddeleri içeren "demokratik vatandaşlık"; ikinci faktör ise geleneksel vatandaşlık algısına yönelik maddeleri içeren "geleneksel vatandaşlık" olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda;

- Sekizinci sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen bu ölçek ortaokulun diğer kademelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilere de uygulanabilir.

- Öğrencilerin Avrupa Birliği vatandaşlığı, çokkültürlü vatandaşlık gibi aktüel vatandaşlık kiplerine yönelik algısını belirlemek amacıyla ölçek geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, S. (2014). *Çokkültürlü Toplumlarda Vatandaşlık Eğitimine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Düşüncelerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ateş, Kazım. (2011). *Yurttaşlığın Kapsamında Aleviler "Öz Türkler" ve "Heretik" Ötekiler*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Balcı, A., & Tuncel, G. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Avrupa Birliği Vatandaşlığı Kavramını Algılamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35/35, 19-33.
- Başbay, A., & Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri, *Eğitim ve Bilim*, 34/152, 30-43.
- Başbay, A. (2014). Çokkültürlü Eğitim Kapsamındaki Derslerinin İncelenmesi: Georgia State Üniversitesi Örneği, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14/2, 585-608.
- Baştürk, N. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Brubaker, Rogers. (2009). *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhunu* (Çeviren: V. Pekel), Ankara: Dost Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.
- Büyüköztürk, Şener. (2008). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Şener vd. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cohen, Louis vd. (2007). *Research Methods in Education*, New York: Taylor & Francis.
- Çokluk, Ömay vd. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın Niteliksel Dönüşümü ve Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Bir Betimleme, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1, 105-118.
- Damgacı, F., & Aydın, H. (2013). Akademisyenlerin Çokkültürlü Eğitime İlişkin Tutumları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/45, 325-341.
- Doğan, İsmail. (2007). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları, "İnsan Haklarının Kültürel Temelleri"*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Duruhan, K., & Ersöz, Y. (2013). Ortaokulda Demokrasi Algıları Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Tarih Okulu Dergisi*, 16, 657-672.
- Erdoğan, Yavuz vd. (2008). Web Tananlı Öğretim Tutum Ölçeği: Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi Çalışması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4/2, 121-145.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kadioğlu, A. (2012). Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları, (Hazırlayan: A. Kadioğlu) içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (ss. 21-30), İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25/3, 143-162.
- Kaya, M. (2006). İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Yer Alan Kavramların Kazanılmışlık Düzeyi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keyman, Fuat. (2008). *Kimlik, Vatandaşlık ve Demokratikleşme: Türkiye Örneği*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köklü, N. (1995). Tutumların Ölçülmesi ve Likert Tipi Ölçeklerde Kullanılan Seçenekler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28/2, 81-93.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2012). *İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Özdemir-Özden, D. (2011). *İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı, *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 127-157.
- Sejersen, T. B. (2008). I Vow To Thee My Countries: The Expansion Of Dual Citizenship In The 21st Century. *International Migration Review*, 42/3, 523-554.
- Tonga, D. (2013). 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uygun, S., & Engin, G. (2014). Temel Demokratik Değerler Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/5, 2021-2031.

